

כיום - חוקי יסוד ולא חוקה

עמדת ד. בן-גוריון והממשלה

אם נקבע הלכה, שאפשר לשנות איזה חוק רק ברוב של שני שלישים, יוכל מי" עוט של 40 אחוז לסכל כל נסיון לשנות את החוק, שירצה לעשות רוב של 60 אחוז, זה מוסרי? זה רצוי? מוטב חוק רע של רוב רגיל, שאפשר להקנו. ברוב רגיל אחר, שאשר השחלטות של מיעוט. באמריקה, למשל, נהפכה החוקה היחסינית למוסר משמר וריאקציוני, המעלב את התקדמות המדינה. לפי הגיון הדברים קבעו שם, שחוק העומד בניגוד לחוקה בטל ומבוטל, ומסור לבית-המשפט העליון את הסמכות לפסוק הלכה אם הו"קים המתקבלים בקונגרס הולמים את החוקה או מתנגדים לה. יכול הקונגרס האמריקאי, הנציגות הדמוקרטית של העם, להחליט על חוק מסויים, אך החוק יתבטל ויעבור מן העולם אם שבעת חברי בית המשפט יחליטו, כי הוא אינו מתאים לאיזה חוק פסוק בחוקה, שימיה 150 שנה. כך פסלו חוק על הגבלת שעות העבודה של ילדים, כך פסלו חוק על הטלת מס הכנסה וירדעה המלחמה בין רוזוואלט ובין מתנגדיו, שנעזרו בבית-הדין העליון. הישלים אצלנו העם עם סדרהיים, שבו יוכלו שבעה שופטים - וכל הכבוד לשופטים - לבטל חוקים שהעם רוצה בהם? רק העם קובע את החוקה; פירוש הדבר: חוקה היא מה שהעם רוצה ומחליט אחר בירור הפשי והצבעה.

אם נחשוב על השאלה טען ד. בן-גוריון, לא מהוך שיגרה ולא מהוך השחצבדות מראש למה שמקובל בעולם, אם נחשוב באופן עצמאי, נמצא כי הענין הזה ששמו קונסטיטוציה אינו דרוש לנו ואינו הולם אותנו. נקבל חוקים בכל הענינים הנמ"שיים של חיינו, אך אל נעסוק בניסוח דקלרציות, שיסידו אותנו מעצם המעשה. עשינו דקלרציה פעם אחת ואז זה היה מוצדק ויש לכך ערך הינוכי. היום אנו צריכים חלכה ולא אגדה שאינה מחייבת. כך טען ראש הממשלה לפני חברי הועד דה. ביולי 1949. אך הוא רק את דעתו הוא הביע. לממשלה לא היתה אז עדיין עמדה מוסכמת וידוע היה, כי יש בין השרים המחייבים עיבוד חוקה לאלתר, ובין אלה - שר המשפטים. שגם הוא

בא לועדה והסביר את עמדתו, אולם יחד עם הדיונים בוועדה התקיים בירור מקביל בממשלה, שהתכתב בסיכום של פשרה, ובאמצע החודש דצמבר, בעצם ימי ההגדרות בענין ירושלים, בא ד. בן-גוריון שוב לוועדה ומסר לה את עמדתה השקולה של הממשלה בשאלת החוקה, והנה היא לפנינו:

בשלב זה - חוקי יסוד ולא חוקה הממשלה הגיעה למסקנה, שעדיין לא הגיעה השעה לעבד חוקת יסוד, ואלה טעמיה: המדינה לא הוקמה ב"14 במאי 1948. היא הולכת ומוקמת, ואנו עומדים בתקופת ייסוד המדינה. כך מבחינה פוליטית בינלאומית - בעית ירושלים טרם טורדה ויש עוד שאלת הגבולות. וכך מבחינה פנימית ואנושית - אין זאת מדינה בה ואם מחצית ששה ששם לגמרי, שני הדברים שהם המקימים מדינה - קליר טת עליה וגירוש השממה - דורשים מאמצים גדולים מן הישוב ומן העם היהודי די כולו והם הצריכים לעמוד במרכז. כל עוד לא נחמנו יסודות איתנים למדינה, לא הגיעה השעה לעיבוד חוקה.

לעומת זאת, סבורה הממשלה, אין לה צורך בעיבוד חוקי יסוד בענין סדרי השלי טון, זכויות האזרח וכו'. חלק מהחוקים האלה כבר יש ובקרוב תגיש הממשלה הצעות-חוקים בענין הבחירות לכנסת. שיון האשה, האזרחות וכיו"ב.

לאחר שברגיש, כי מדינתנו מבוססת על יסודות איתנים פחות או יותר וירוח לנו קצת, אם נחליט אז שדרושה לנו חוקה - נתחייב במאמץ גדול, כדי שהחוקה תהליך את מדינת ישראל. חוקה היא מן קישוט אך קישוט ממדרגה עליונה, וזה מחייב שהיא תבטא את כל הטוב שיש בהיסטוריה שלנו ובתפיסתנו המדינית-החברתית ויהי עמדת הממשלה, אבל ההכרעה האחרונה היא בידי הכנסת ובימים הקרובים יתחיל בה הויכוח הגדול.

ירדשה למביא את הדברים ליריעה הקוראים לחוסף מצדו הערות מעטות. **הבחיינה הפורמלית** ההחיינית על החיינה רגילית רק

אות, בה נאמר כי פועצת העם תפעל כפועצת מדינה זמנית, עד להקמת השלי טונות הנבחרים והסדירים של המדינה, בהתאם לחוקה שתיקבע ע"י האסיפה המכוננת הנבחרת" - והמסקנה שפיסקה זו מחייבת את הכנסת הראשונה לקבל חוקה, היא הסתמכות על מליצה, שאפשר לפרש אותה לכאן ולכאן. אם להניח, שה"פיסקה מתכוונת לאותה חוקה שאין לנו עדיין, הרי פירוש הדבר שאין לנו עדיין שלטונות נבחרים וסדירים, האומנם כך הוא המצב במדינתנו?

המצב אינו כך, כי הכנסת פילאה את התנאי שהוצג לתקמת שלטונות נבחרים וסדירים: היא קיבלה חוקה, הנושאת את השם "חוק המעבר", ובה נקבעו הלכות המימשל בישראל, בחוק המעבר מוגדרות סמכויות הכנסת, הנשיא והממשלה ויח"סייהם ההדדיים, והרי כך אמר המרצה על חוק המעבר, חבר סיעת מפ"ם: נדמה לי שאת הדברים העיקריים, המאפשרים לנו לגשת לעבודה סתמית, מסודרת וליגלית של הבית הזה והשלטון במדינה, קבענו בחוקה המוגשת לכם.

בחיינה פורמלית פחות

טוענים: כנסת ראשונה זו שמה הקודם היה, "אסיפה מכוננת" היא נבחרה להיות אסיפה מכוננת, כלומר מה שקוראים בלע"ז "קונסטיטואנטה". האמת היא שהכנסת הראשונה בעבר דתה יומיים היא למעשה ולהלכה אסיפה מכוננת; היא מכוננת את היסודות המשפטיים של המדינה ואת תוכן חייה, ולטעמי נה שהאסיפה המכוננת נבחרה על מנת לקבל חוקה אפשר להשיב בשאלה: האומ"ם זה תוכן הבחירות של ינואר 1949? האם מלחמת הבחירות התנהלה אז סביב לשעיפים של חוקה? האם על כך נחלה "הירות" את מפלתה? מר בנין אמר בועד דה, שיש לו הצעה מוכנה לחוקה ואפשר לסמוך עליו שיציג לנו חוקה, שתהיה כליל השלמות מבחינת הדימוקרטיות וה"פרוגרם, וסודע לא? האין ידוע לכם, כי למדינות הערביות חוקה, שכנינו מצפון ומדרום, יש חוקות שכל פסוק בהן מבשר ג"עדין עלי אדמות? ציבור הבוחרים לא יתנו ידו ורגלו למה שיש להם חוקה

על פי תכנה ומהותה הממשיים, וכך את יתר המפלגות בישראל. שאלת החוקה לא תפסה כל מקום בבחירות לאסיפה המכוננת.

הבחיינה המציאותית

ונעבור לבחינה פורמלית עוד פחות - בחיינה המציאותית החיה, כאשר נתחיל לעבד חוקה, ייערך הסא"ב הקשה ביותר על מקומה של הדת בתוכה וכאן יצטרפו לדתיים גם החילוניים שבמפלגות האזרחיות. הבה נבחון את התוצאות האפשריות של המאבק הזה, תוצאה אפשרית אחת היא: פשרה, הס"ב וברים חברי מפ"ם, שתיתכן פשרה ביניהם לבין הדתיים בעניני אמונה? שמעתי פעם את י. ברייהודה לועג לתכונה היהודית לסיים כל מחלוקת בפשרה, וכדוגמה לתכ"ן נה הנפסדת הזאת הביא סיפור על יהודי, ששאלוהו "היש אלהים, אם אין?" והיהודי די השיב: האמת היא באמצע... מפ"ם ודאי לא תרצה להסתפק בתשובתו של אותו יהודי ולא רק מפ"ם, על כן צריך להניח שהמאבק בשאלה הדתית יוכל להסתיים רק בהכרעה של רוב נגד מיעוט.

לא נשאל את מפ"ם מה תעשה אם תישאר במיעוט; נשאל אותה מה תעשה אם תזכה ברוב, כי חייבים אנו לסטור לעצמנו דין וחשבון מן התוצאות של הכרעה כזאת נגד החלק הדתי שבעם. פירוש הדבר - קרע עמוק במדינה ועוד יותר ברחבי התפוצות, כי זאת עלינו לזכור: המלחמה "בעד אלהים או נגד אלהים" תועבר לנולה ותתלקט שם לתבערה גדר לה. בענין זה יש הבדל עמוק, היסטורית פסיכולוגי, בין תארץ והגולה, תושב תארץ כבר "עילי" בתוכו את המושג "ארץ הקודש", יחסו לתארץ אינו עוד מאטאפיסי, יחסו מפיכה ורציונלי, שינה המצב בקרב יהודי הגולה, לרובם הגדול תארץ ישראל היא קודם כל "ארץ הקודש", תארץ התנ"ך, ארצם של אברהם, יצחק ויעקב, היהודי האמריקאי, הגלהב למשטר החירות במדינת הארץ והנהנה מחירות זו - תארץ ישראל הוא רוצה לראות, משהו אחר; כאן הוא מבפה למשטר-חיים המבוסס על התורה ועל המסורה, ולא פעם יוצא לנו

חילול שבת תארץ, שמשמיעים תיירים "אולד-טוניקים", אשר בחייהם הם, בניד יודק ובשיקאנו, אין זכר לשבת ולחג יהודי. ד"ר אולי מהפשים הם כאן פיצוי לריקנות ולחולין שבחייהם מעבר לים, ומאוד אופייני הדבר שבוניסה פומבי בנידיוודק שהתנהל לא מכבר בין חיים גרינברג שלנו ובין מאנט וויינרייך, האידישיסט הלא-ציוני, היה דוקא וויינרייך, איש ייור"א זבעל השקפות חילוניות להלוטין, דוקא הוא היה הצד שדרש חוקה דתית למדינת ישראל.

אין להקל ראש בתוצאות של מלחמת אמונה, והשאלה היא: האם כשרה השעה למלחמת קודש זו? המותר לנו, בשלב זה של בנין המדינה, לפרצן את השוהפוח המעטה במעשה ובאחריות שהושגה עם החוגים הדתיים בישראל? המותר לנו לערער ולסכן את רצונם הטוב, את עזר תם ושוהפוחם של יהודים רבים בגולה? רק זה דרוש לנו כיום?

בחיינה החזון

ואת אנשי המחפכה הסוציאלית בישראל יש לשאול: מה ראתם אתם להיות אבי"רי המלחמה בעד חוקה לאלתר? הרי במחצית של חוקה - לשמר את הקיים ועומד, חוקה אינה מבטרת את המחר; היא מביעה את התווה, והתווה שלנו עדיין קפיטאליסטי ביסודו - מה ענינו של מפ"ם לגוה מהפכניות לקדש את ההווה הזה בלוחות-ברית של קונסטיטוציה? הזכרנו לעיל את ענין מס ההכנסה באמריקה; ימה אם מחר תקום בישראל ממשלה עם רוב של מפ"ם ורו תרצה להלאים את המסק כלו או את התעשייה הגדולה; מה היא תעשה אם רצונה זה יעמוד בניגוד לחוקה המכירה בקדושת הקנין הפרטי? תבטל את ההלאמה או תצמצם על החוקה? אם כה ואם כה - לא יוסיף לה הדבר כבוד ולא כוח.

אנן חיים תארץ הזאת בחקומת מעבר, הננו בשלב של תמורות מתמידות, במצ"את הדורשת שינויים עמוקים והמסתנה בלי הרף, אנו רק מתחילים לעצב דמות למדינתנו ולכונן את יסודות חיינו המ"לכתיים. פנינו לשינויים, לתמורות, לחיים ישים יותר וצודקים יותר, לא ננקל נבצע זאת, על כל צעד, על כל חודיש צריך להיאבק, לפעמים להיאבק מר, לשם מה נכבול את עצמנו כמו ידיו?

ת. יטרי